

HÄMEENLINNA Hattelmalanjärvi Kosteikon ruoppaamisen arkeologinen valvonta 2019

Juuso Koskinen

Tilaja: Vanajavesikeskus, FRESHABIT LIFE IP –hanke

VANAJAVESIkeskus
elämää vedestä

Sisältö

Perustiedot	2
Johdanto	3
Tutkimus	3
Alue 2	5
Alue 3	8
Tulos	10
Lähteet	10

Kansikuva: Ruoppauskohde 2:n alue on ruovikkoa, jonka melko tiheässä kasvaneet riukumaiset puut on raivattu pois. Ruoppaus tehtiin kuvan vasemmasta laidasta oikeaan laitaan, kaivinkoneen tasalle. Lasku-uoma kulkee kuvan oikeassa laidassa, jossa ruovikko on tiheimmillään. Luoteeseen.

Perustiedot

Alue: Hattelmalanjärven pohjoisrannan ja lasku-uoman soistumat.

Työaika: Neljä kenttätyöpäivää välillä 18.3. - 29.3.

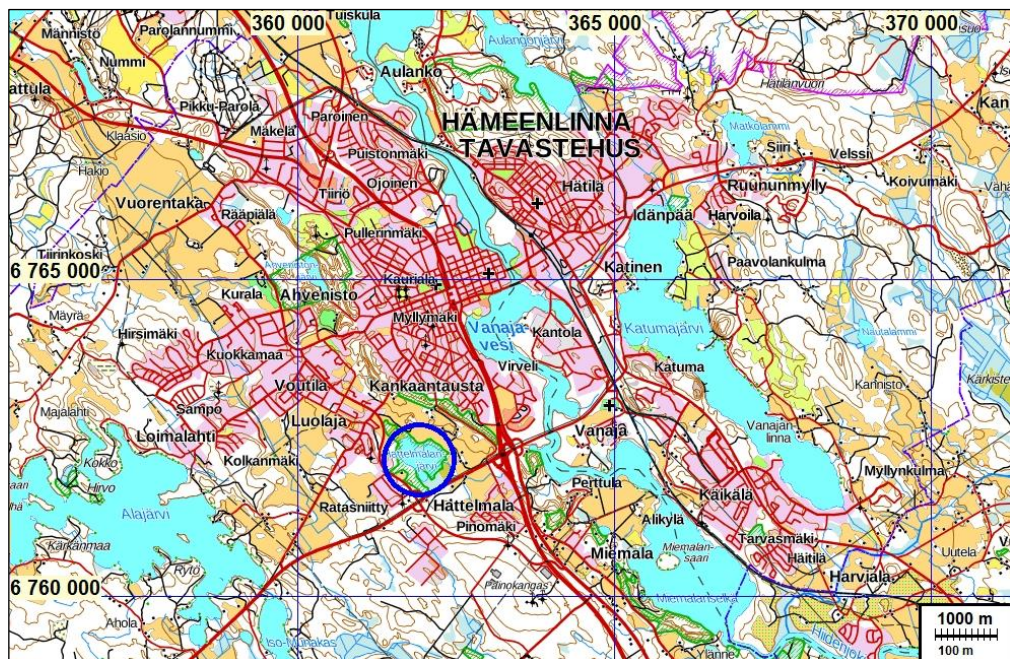
Tarkoitus: Valvoa tuleeko ruoppauksen yhteydessä esille muinaisjäännöksiä.

Tilaaaja: Vanajavesikeskus, FRESHABIT LIFE IP –hanke.

Tekijät: Mikroliitti Oy, Juuso Koskinen.

Aiemmat tutkimukset: Koskinen, J. valvonta 2018. Lähialueen muinaisjäännöksillä: Luoto, K. inventointi 2006; Seppälä, S-L. inventointi 1999; Schulz, E-L. kaivaus 1990; Schulz, E-L & Schulz H-P. koekaivaus inventointi 1989; Poutiainen, H. inventointi 1987; Saukkonen, J. inventointi 1984; Saukkonen, J. tarkastus 1983; Sarasmo, E. inventointi 1939

Tulokset: Valvonnassa ei tullut esille muinaisjäännöksiä.

Tutkimusalueet sijaitsevat sinisen ympyrän sisällä.

Muita tietoja: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN-koordinaatistossa. Maastokartat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 3/2019, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 3/2019. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia, ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n palvelimella. Kuvaaja: J.Koskinen.

Johdanto

Vanajavesikeskus ja Freshabit IP –hanke kunnostavat Hattelmalanjärveä. Hankkeeseen kuuluu ruoppauksia, joiden tarkoitus on luoda linnuille pesimäsaarekkeitä järven soistumien alueille. Hattelmalanjärven ympäristössä esiintyy laajasti merkkejä rautakautisesta asutuksesta, sekä myös yksi kivikautinen asuinpaikka. Alueen tutkimukset ovat olleet hyvin vähäisiä, pääasiassa inventointeja. Museovirasto antoi 5.12.2018 hankkeesta lausunnon MV/15/05.00.00/2017, jossa esitetään, että ruoppaukset ja imuruoppaukset tulee tehdä arkeologin valvonnassa. Vanajavesikeskus tilasi valvonnan Mikroliitti Oy:ltä 21.2.2019. Hankkeeseen liittyy neljä ruoppausaluetta, joista alue 1 ruopattiin joulukuussa 2018. Sen valvonta on raportoitu erikseen (Koskinen 2018). Tässä raportissa käsitellään alueiden 2 ja 3 valvonnat. Järven luoteisella soistumalla sijaitsevan alueen 4 ruoppauksesta on toistaiseksi luovuttu.

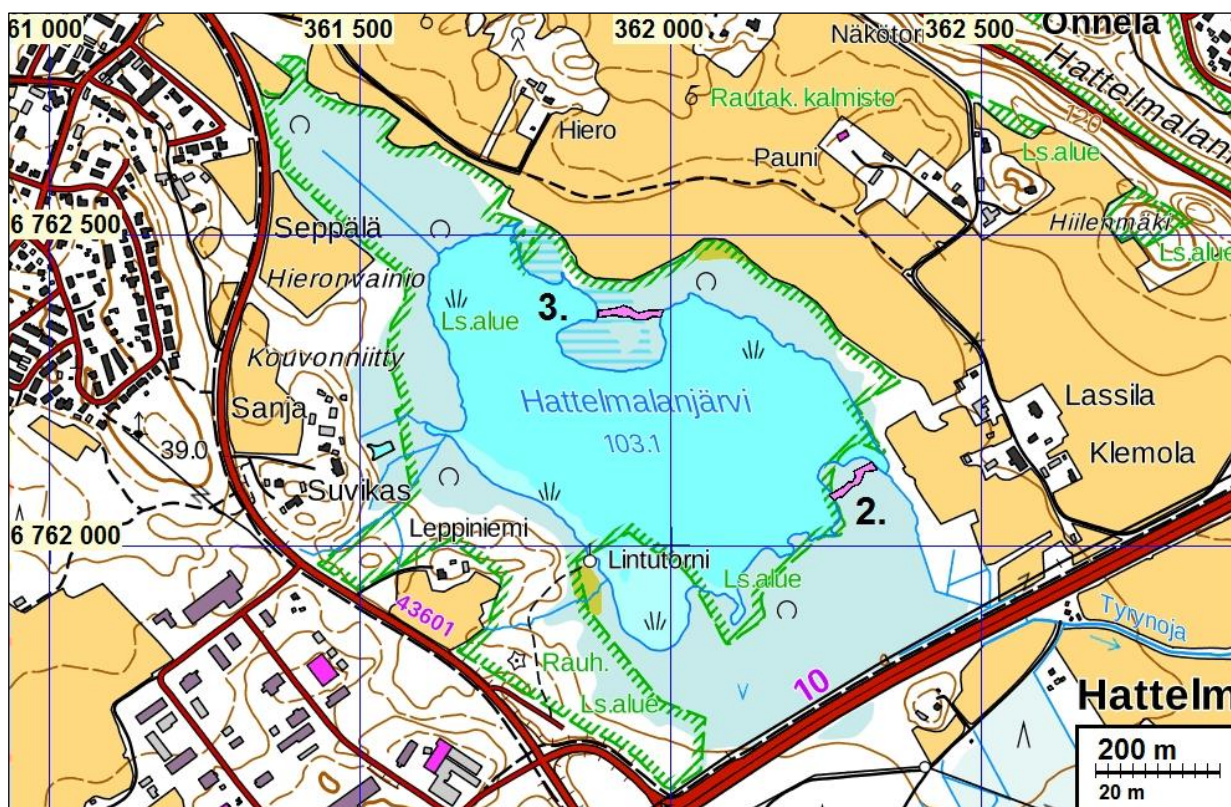
Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kiinteät muinaisjäännökset punaisella ristikolla ja löytöpaikka oranssilla pisteellä. **1:** Kalmanmäki, rautakautinen polttokenttäkalmisto (mj-tunnus 109010001); **2:** Hiero 1, rautakautinen asuinpaikka (109010002); **3:** Hiero 2, moniperiodinen asuinpaikka (109010003); **4:** Hiero 3, rautakautinen asuinpaikka (109010004); **5:** Hassukoivu 2, kivikautinen asuinpaikka (109010005); **6:** Lassila, rautakautinen asuinpaikka (109010066); **7:** Tyrynoja, rautakautinen/keskiaikainen asuinpaikka (109010058); **8:** Sanja, 1800-luvun sinettileimasimen löytöpaikka (1000023833).

Tutkimus

Alue 2 ruopattiin 18.-19.3. ja alue 3, 25. ja 28.3.2019. Ruoppauksien tavoitesyvyys oli 60-70 cm, ja ne tehtiin kelluvalla kaivinkoneella, jonka reikäkauha oli n. 60 cm leveä. Kummankin alueen kohdalla järvestä poistettu massa oli melkein kokonaan turvetta, joka oli huonosti maatonutta, eli melko myöhäistä kerrostumaa. Kaikki tutkimuksen löydöt tulivat esille sen sisältä, minkä perusteella niiden voidaan arvioida olevan korkeintaan n. 100 vuotta vanhoja. Verrattaessa nykyistä peruskarttaa 1800-luvun lopun senaatinkarttaan, nähdään, että ruoppaukset tapahtuivat alueilla, jotka ovat soistuneet vasta 1800-luvun lopun jälkeen.

On silti otettava huomioon, että ruoppaamista valvottaessa on yleensä vaikea saada tarkkoja havaintoja siitä, mistä kerrostumasta löydöt todella ovat peräisin, sillä samentunut vesi estää näkyvyyden veden pinnan alle. Löydöt voidaan käytännössä havaita vain siten, että ne pistävät esiin kauhan mukana nousevasta massasta tai toisaalta ne voidaan löytää ruoppauskasoista. Löytöjen sijainti pystytään parhaimmillaankin arvioimaan useamman metrin tarkkuudella vaakasuunnassa ja pystysuunnassakin ainoastaan kaivuusyvyiden perusteella, eli tässä tutkimuksessa n. 70 cm tarkkuudella. Lisäksi on otettava huomioon, että pitkät ja pystysuuntaan järveen työnnetyt esineet, kuten erilaiset seipäät ja paalut, voivat olla alapäästään tuhansia vuosia vanhassa savessa ja yläpäästään kymmeniä vuosia vanhassa turpeessa, joten niiden kohdalla löytökerrostuma antaa ainoastaan viitteellistä ja monitulkintaista ajoittavaa tietoa. Seipäiden osat ovat saattaneet myös nousta huonosti maatuneen turpeen sisään vasta ruoppaushetkellä, kauhan työntäminä.

Kaikki valvonnassa esiin tulleet löydöt vaikuttivat hajalöydöiltä. Ainoastaan alueen 3 kaakkoisosalla esiintyi työstettyä puuta verrattain runsaasti. Kyseinen puuaines oli kuitenkin selvästi nykymittojen mukaista lautaa. On myös mahdollista, että yksinään esiintyneet työstetyt puukappaleet ovat osa keskittymää, joka esiintyy ruoppausalueella, mutta syvyydellä johon kaivaminen ei yltänyt. Ruopattujen kohtien topografian perusteella ei kuitenkaan ole vahvaa syytä olettaa, että niillä olisi sijainnut kiinteitä kalastuslaitteita tai muita rantoihin, kapeikkoihin ja virtapaikkoihin liittyvän materiaalisen kulttuurin vanhoja jäänteitä. Ajoitukseltaan epävarmat esineet laskettiin takaisin veteen niiden löytökohtien läheisyyteen.

Ruoppausalueet nykyisellä peruskartalla, lilalla merkittyinä.

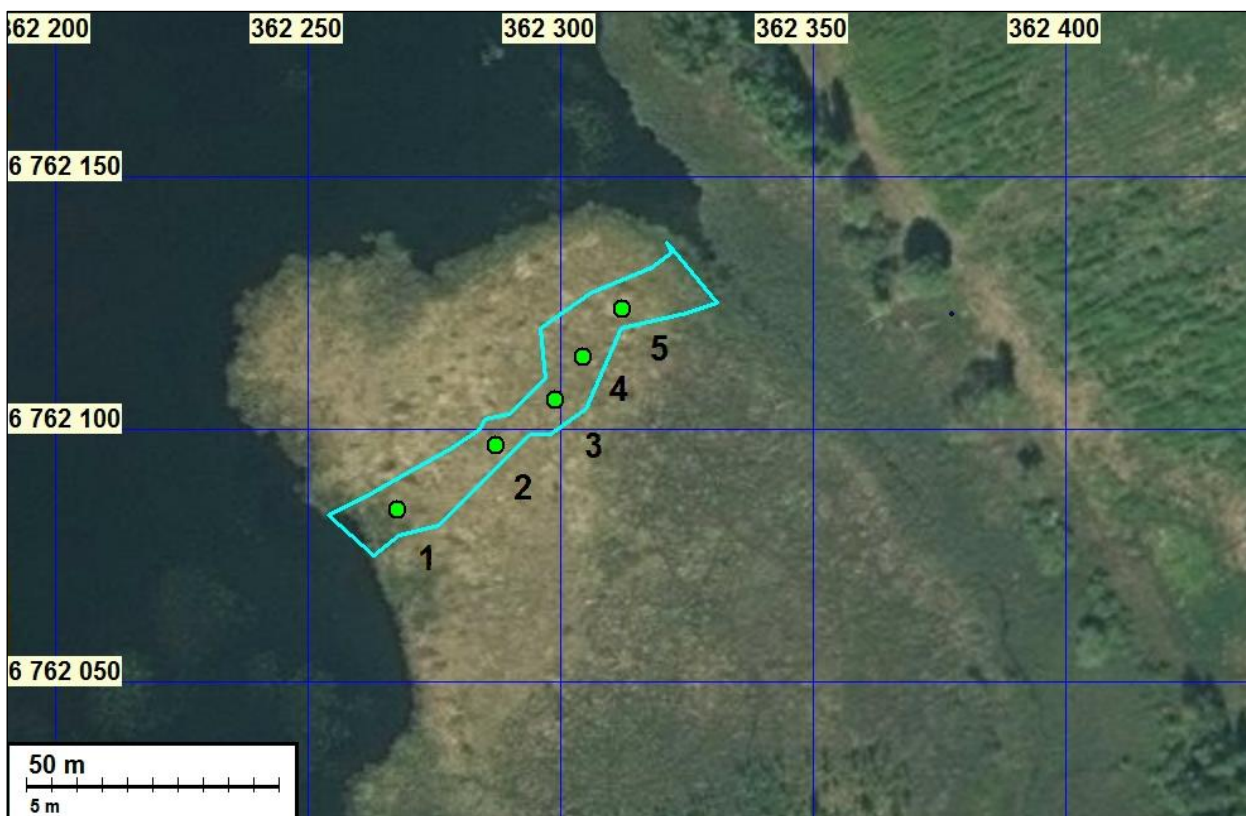

Ruoppausalueet vuosien 1872, 1875 ja 1884 mittauksiin perustuvalla senaatinkartalla. Alueet sijaitsevat avoveden kohdalla. Kosteikkoa, eli sinistä vaakaviivoitusta, ei ole merkitty mihinkään Hattelmalanjärven ranta-alueille.

Alue 2

Alue 2 ruopattiin 18.-19.3. Ruoppaus tehtiin rahkaturvevoittoiseen ruovikkoon, jonka riukumainen puusto oli raivattu pois lähivuosina. Ruoppaus ei yltänyt järvisedimentteihin asti, kuin muutamien kauhallisten kohdalla. Kaivanto päättyi koillisesta päästään nykyisen lasku-uoman suulle. Suu on kuitenkin kehittynyt nykyiselle paikalleen soistumisen myötä, ja se on sijainnut vielä 1800-luvun lopulla n. 200 m kaakkoisempana.

Kaikki löydöt olivat joko selvästi moderneja tai vaikeasti ajoitettavia puuesineitä. Jälkimmäisetkin olivat, yhtä lukuun ottamatta, sahaamalla työstettyjä, joten ne olivat historiallisen ajan esineitä (löydöt 1 ja 3). Löytö 5:en kuului yksi kirveellä teroitettu paalumainen kappale, joka kuitenkin vaikutti vahvasti heinäseipään kappaleelta. Löytö 5:n kaksi muuta puukappaletta olivat kuoretomia, mutta niissä ei ollut työstöjälkiä. Ne saattavat olla myös esimerkiksi heinäseipään paloja, tai yksinkertaisesti vesakon raivauksessa paikalle jääneitä riukuja.

Turkoosi viiva: Ruopattu alue.

Vihreät pisteet: Löydöt.

1: N 6762084 E 362267. Sahattu puupaalu.

2: N 6762096 E 362287. Nykyaikaista lautaa.

3: N 6762105 E 362298. Sahaamalla katkaistu puupaalu.

4: N 6762114 E 362304. Nykyaikaista lautaa.

5: N6762123 E 362312. Heinäseipään osilta vaikuttavia puita.

Alue 2 ennen ruopauksen aloittamista. Ruopattu alue alkoi kuvan etualalla näkyvän rikutun jään kohdalta, ja kulki siitä itään, eli kuvassa näkyvien koneen jälkien suuntaan. Lassilan tilan rakennukset näkyvät taustalla. Itään.

Vasemmalla: Näkymä ruoppaustyöstä. Veden pinta on kaivannon yläreunan tasalla, eikä sen alle näe. Itään.

Oikealla: Alueen 2 ruopattu massa oli huonosti maatonutta turvetta. Lapion oikealla puolella näkyy saviliejua, jota esiintyi vain muutamassa kauhallisessa koko alueella.

Löytö 1. Todennäköisesti nykyaikainen puuesine, joka löytyi pintaturpeen seasta.

Vasemmalla: **Löytö 2.** Nykyaikaista lautaa.

Oikealla: **Löytö 3.** 101 cm pitkä ja Ø 7,5 cm puunkappale, joka on katkaistu sahaamalla. Katkesi toisesta päästään ruopatessa. Puu ei kellunut. Se laskettiin takaisin veteen kaivannon reunalta, löytökohtansa tasalta.

Löytö 4. Nykyaikaista lautaa.

Löytö 5. Vasemmalla: Heinäseivästä muistuttanut esine ylimpänä ja alempana kaksi palaa mahdollisesti kuorittua sekä karsittua puuriukua, joissa ei havaittu työstöjälkiä. Puut olivat kaikki täysin vettyneitä, eivät-kä kelluneet. Kaksi alinta laskettiin takaisin veteen löytökohtansa tasalle, ruoppausalueen reunaan.

Oikealla: Teroitetun kappaleen pää lähikuvassa. Kärki vaikuttaa kirveellä työstetyltä.

Alue 3

Ruoppaus tehtiin 25. ja 28.3. Se kaivettiin rahkaturvevoittoiseen kosteikkoon, jossa kasvoi ohutvartisia lehtipuita. Kosteikko on syntynyt todennäköisesti pinnanmyötäisen umpeenkasvun tuloksena. Ruoppausalueelta muutama kymmenen metriä etelään päin esiintyi vahvempia lehtipuita. Kohdassa saattaa olla turpeen peittämä matala saari.

Ruopattu aines oli käytännössä kokonaan huonosti maatunutta turvetta. Kasoissa esiintyi ainoastaan muutamissa kohdin vähän liejua. Ruoppausalueen keskivaiheilla kokeiltiin kaivinkoneen puomin avulla kuinka syvää vesi oli, ja todettiin, että savinen pohja esiintyi vasta n. 2 m syvyydellä.

Kaivannossa havaittiin selvästi modernia lautaa sekä seipään kaltaisen kieron puunkappaleen pää, jota on vaikea ajoittaa (hajalöytö 7). Pää vaikutti puukolla vuollulta kaartuvan leikkausjätkensä perusteella. Se oli halkaisijaltaan 2 cm ja pituudeltaan 42 cm. Se laskettiin takaisin veteen kaivannon reunalta, löytökohtansa tasalta.

Turkoosi viiva: Ruopattu alue.

Lila viiva: Alueella useita nykyaikaisen laudan kappaleita.

Vihreät pisteet: Hajalöydöt.

6: N 6762366 E 361929. Kasalöytö. Tiilenpala.

7: N 6762367 E 361920. Kasalöytö. Puukolla teroitettu kieron seipään pää..

Ruoppausalueen itäinen pää ennen ruoppaamista ja sen jälkeen. Länteen.

Vasemmalla: Kaivannosta poistettu massa oli pääasiassa huonosti maatonutta turvetta, jota näkyy lapion vasemmalla puolella. Lapion oikealla puolella näkyvää tummaa liejua nostettiin vain muutaman kauhallisen verran. *Oikealla:* Modernia lautaa kaivannon kaakkoisosalla.

Vasemmalla: **Löytö 6.** Kasasta löytynyt tiilenpala.

Oikealla: **Löytö 7.** Kieron seipään kaltaisen kappaleen pää, joka on kaartuvasta leikkausjäljestä päätellen teroitettu puukolla. Pituus 42 cm, Ø 2 cm. Löytö laskettiin takaisin veteen.

Tulos

Valvonnassa ei tullut esille muinaisjäänöksiä. Havaitut löydöt vaikuttivat hajalöydöiltä. Tarkkojen havaintojen tekeminen ruoppauksen yhteydessä on silti mahdotonta. Löydöt olivat joko selvästi nykyaikaista puutavaraa tai vaikeasti ajoitettavia puupaalujen tai –seipäiden kappaleita. Työstöjälkiensä tai muotonsa perusteella nekin vaikuttivat myös melko myöhäisiltä. Vaikeasti ajoitettavat löydöt laskettiin takaisin veteen, löytökohtansa läheisyyteen.

8.4.2019

FM Juuso Koskinen,
Mikroliitti Oy

Lähteet

Koskinen, J. Hämeenlinna Hattelmalanjärvi - Kosteikon ruoppaamisen arkeologinen valvonta 2018. Tutkimusraportti, Mikroliitti Oy.

1872-75-84. Senaatinkartta. Hauhon kihlakuntaa (XIV:27).